

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยก่อนพุทธกาล ราว ๑,๕๐๐-๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช มีการบันทึกเรื่องราวของ “สตรี” ไว้ในคัมภีร์พระเวท ตลอดจน คัมภีร์พราหมณะ คัมภีร์อาร์ณยกะ และคัมภีร์อุปนิษัท ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในศาสนาพราหมณ์และฮินดู เกี่ยวกับข้อปฏิบัติของคนในสังคม แนวความคิด ความเชื่อ ตลอดจนสถานภาพของสตรี^๑ ซึ่งคนอินเดียในยุคโบราณยึดถือไว้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย กล่าวคือ ในคัมภีร์พระเวท สตรีใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมที่มีทัศนคติและความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่ได้รับการหล่อหลอมมาจากศาสนาพราหมณ์ วัฒนธรรมของอินเดียให้บทบาทกับสตรีน้อย ปราศจากคุณค่าและความสำคัญ ผู้ใดเกิดเป็นบุรุษจะได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นใหญ่ เป็นผู้นำครอบครัว ทำหน้าที่ประกอบสัมมาอาชีพ หาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่สตรีถูกจำกัดให้อยู่ภายใต้กรอบของชีวิตในครัวเรือน มีบทบาทเพียงทำหน้าที่แม่บ้านดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านและปรนนิบัติสามี ไม่สามารถกระทำการตัดสินใจอื่นใดได้โดยพลการ ทุกสิ่งล้วนอยู่ภายใต้การตัดสินใจของสามี พร้อมกันนี้ ยังต้องให้ความเคารพยำเกรงบุคคลในครอบครัวสามี คอยปรนนิบัติรับใช้บิดามารดาของสามีเฉกเช่นเดียวกัน^๒ หากซำร้ายหลังแต่งงานไป สามีสิ้นชีวิตลง สตรีนั้นต้องตกอยู่ในความดูแลของครอบครัวในฝ่ายสามี^๓ ในบางแห่งสตรีในฐานะหญิงหม้าย ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไป หญิงผู้เป็นภรรยา จะต้องกระโดดเข้ากองไฟเพื่อตายตามสามีไปในที่เผาศพ ดังนั้น “สตรี” หรือ “สตรี” จึงแปลว่า ผู้ยอมตายไปกับสามี ตามความหมายของคัมภีร์พราหมณะ^๔ นอกจากนี้ ในคัมภีร์ พราหมณะ กล่าวถึง ครอบครัวที่ไม่มีบุตรชาย ถือเป็นเคราะห์ร้าย ถือเป็นความวิบัติที่จะเกิดขึ้น ทั้งเมื่อสิ้นชีวิตยังต้องตกนรกขุมปุตตะตามความเชื่อของลัทธิพราหมณ์ อีกทั้งยังสร้าง

^๑Arthur A” Macdonenell, *The History of Sanskrit Literature*, 2 ed.(Delhi: Motilal Banarasidass, 1971), อ้างใน แม่ชีกฤษณา รัชชาโณม, “การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^๒E.J. Rapson, ed, *The Cambridge History of India*, Vol.I : (Cambridge : University Press, 1922), อ้างใน แม่ชีกฤษณา รัชชาโณม, “การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๙.

^๓Ibid.,Vol.I :P90. อ้างใน แม่ชีกฤษณา รัชชาโณม, “การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^๔พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี), “สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

ความเชื่อเรื่องการแต่งงานให้กับสตรีทุกคน คือ สตรีไม่สามารถอยู่ได้โดยปราศจากบุรุษ หากไม่ได้แต่งงานถือว่าเป็นเรื่องอัปมงคลในชีวิต จึงเป็นเหตุให้สตรีทั้งหลายตั้งความหวังเรื่องแต่งงานไว้ตั้งแต่วัยเยาว์^๕ นอกจากนี้ ในวรรณกรรมสันสกฤตโบราณ เรื่องนิทานเวตาล และหิโตปเทศ ปรากฏด้านลบของสตรี โดยสรุปว่า สตรีเป็นเพศที่เชื่อถือไม่ได้ สตรีเป็นเหตุแห่งความทุกข์ สตรีเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายที่สุด สตรีเป็นเหตุให้ผู้ชายกลายเป็นคนชั่ว สตรีกระทำแต่ความชั่ว ซึ่งมีติแห่งความชั่วร้ายของสตรีอินเดียโบราณเหล่านี้ เป็นการพยายามสร้างภาพลักษณ์ และสัญลักษณ์ทางลบเพื่อครอบงำผู้หญิง ผู้ชายจึงเป็นใหญ่ในสังคมอินเดีย^๖ จึงกล่าวได้ว่า สังคมอินเดียในยุคก่อนพุทธกาลนั้นสะท้อนให้เห็นถึงสิทธิและสถานภาพของสตรี ว่าเป็นยุคแห่งการเลือกปฏิบัติ สตรีตกอยู่ในสถานะที่ไร้สถานภาพและบทบาท และอย่างสิ้นเชิง

ภายหลังจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในสังคมอินเดีย ท่าทีที่มีต่อสตรีเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เห็นได้จากจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของสตรีในสมัยพุทธกาล คือ การที่พระพุทธรองค์ทรงนำสตรีให้ก้าวพ้นจากอคติทางเพศ^๗ จากเหตุการณ์ที่พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตพระนางมहाปชาบดีโคตมี เข้ามาบวชเป็นภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยพระนางได้เข้าเฝ้า กราบทูลขอพระพุทธรองค์เพื่อทรงอนุญาตให้สตรีออกบวชในพระศาสนา ถึง ๓ ครั้ง และในครั้งสุดท้าย พระอานนท์ช่วยกราบทูล พระพุทธรองค์จึงทรงอนุญาต ด้วยเหตุผลที่ว่าสตรีหากบวชแล้วสามารถบรรลุธรรมได้เฉกเช่นเดียวกับบุรุษ และการยอมรับในครุธรรมทั้ง ๘ ประการ ซึ่งเป็นกฎเหล็กที่เฝ้ายาม ดั่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกความว่า “อานนท์ ถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ข้อ นั้นแหละจงเป็นการอุปสมบทของพระนางมหาปชาบดี”^๘ ในท้ายที่สุด พระนางมหาปชาบดีโคตมีก็ได้ออกบวชสมตามความมุ่งหมาย ด้วยทรงยอมรับในการปฏิบัติตามครุธรรมทั้ง ๘ ประการ โดยได้รับการอุปสมบทให้เป็นภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธรองค์ทรงปลดปล่อยความไม่ทัดเทียมและยอมรับความทัดเทียมในศักยภาพการเข้าถึงทางแห่งธรรมของสตรีเทียบเท่ากับบุรุษนับจากนั้นเป็นต้นมา

ด้วยระยะเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี หลังพุทธปรินิพพาน สตรีและพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ควบคู่กันมาโดยตลอด คำสอนของพระพุทธรองค์ที่ตรัสไว้เกี่ยวกับ “สตรี” ถูกบันทึกไว้อย่างมากมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก คำสอนอันเป็นผลมาจากการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธรองค์ เพื่อให้สรรพสัตว์เข้าใจถึงเหตุแห่งทุกข์และความเพียรพยายามให้สรรพสัตว์หลุดพ้นจากความทุกข์ หลักฐานเกี่ยวกับสตรีถูกบันทึกในพระไตรปิฎกส่วนหนึ่งนั้น เป็นการบอกเล่าถึงเรื่องราวที่พระพุทธรองค์ทรงตรัสสอนแก่สตรี

^๕ดูรายละเอียดใน แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, “การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

^๖ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ และคณะ, “ภาพลักษณ์ด้านลบของผู้หญิงในวรรณกรรมโบราณสันสกฤตพากย์ไทย”,งานวิจัย, (มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๕๒.

^๗ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *ตอบคำถามเรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^๘วิ.จ.(ไทย) ๗/๔๐๓/๓๑๖-๓๒๐.

อันเป็นผลมาจากการที่พระพุทธองค์ทรงพบปะกับสตรีจำนวนมาก และสตรีเหล่านั้นต่างประสบปัญหาแตกต่างกัน และทรงเข้าพระทัยอันดีในความทุกข์ที่สตรีต้องเผชิญ จึงส่งผลให้ลักษณะการตรัสสอนธรรมมีความแตกต่างกันไปตามปัญหาและเหมาะสมกับสตรีแต่ละคน ตัวอย่างเรื่องราวของสตรีเมื่อเจอปัญหาและความทุกข์ผ่านเข้ามาในชีวิต เมื่อได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระพุทธองค์ก็ส่งผลให้สตรีเหล่านั้นหลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุธรรมตามลำดับ ดังตัวอย่างของ พระภูษาจาราเถรี ซึ่งต้องสูญเสียบิดามารดา พี่ชาย สามิและบุตรอันเป็นที่รัก ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันอย่างรวดเร็ว จนนางไม่สามารถควบคุมสติ กลายเป็นหญิงบ้า ไม่สวมผ้า รังอยู่ในกรุงสาวัตถี แต่ด้วยเหตุเพียงเมื่อได้ฟังคำตรัสสอนจากพระพุทธองค์กลับได้สติ เข้าใจในธรรมอันลึกซึ้งสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จนภายหลังได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ ให้นางเป็นเอตทัคคะทางด้านทรงพระวินัย ส่วนตัวอย่างของพระกิสสาโคตมีเถรีก็เช่นเดียวกัน นางเศร้าโศกเสียใจหลังจากบุตรชายคนเดียวยาวงอย่างกะทันหัน ได้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อถามหารักษาบุตรชายให้ฟื้น แต่พระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีการสอน โดยตรัสให้พระนางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากเรือนหลังซึ่งไม่เคยมีคนตายมาก่อน เพื่อจะนำเอามาทำยารักษาบุตรตน ซึ่งสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงหยิบยกขึ้นมาสอน เป็นพุทธวิธีการสอนอย่างหนึ่งซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้เพื่อให้นางได้เข้าใจถึงความจริงของชีวิต โดยการลงมือปฏิบัติและเข้าใจในผลนั้นด้วยตนเอง และสุดท้ายนางเองต้องยอมรับว่าไม่มีใครในโลกนี้ล่วงพ้นความตายไปได้ ภายหลังจากรับฟังคำตรัสสอน นางก็บรรลุเป็นพระอรหันต์และได้รับการยกย่องให้เป็นเอตทัคคะทางด้านทรงจิรวรรณศาสดาเป็นต้น นอกเหนือจากเรื่องราวปัญหาของสตรี ที่เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงพบปะกับสตรีด้วยพระองค์เองแล้ว ยังมีพุทธพจน์อื่นที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนเกี่ยวกับสตรีไว้อีกมากมาย ที่มีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อาทิ อุดคคหสูตรที่ว่าพระพุทธองค์ทรงตรัสสอนบุตรของอุดคคหเศรษฐีเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในการออกเรือนเมื่อไปสู่ตระกูลสาม^๙ สิ่งกาลาสูตรที่ว่าพระพุทธองค์ทรงตรัสสอนหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่ดี^{๑๐} ตลอดจนเรื่องความทุกข์แห่งสตรีที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในอาเวณิกทุกขสูตร โดยกล่าวถึง ความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคาม (สตรี) ดังปรากฏความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคาม ๕ ประการนี้ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ ความทุกข์ส่วนตัว ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มาตุคามในโลกนี้ยังวัยรุ่นไปสู่ตระกูลสามีห่างจากหมู่ญาติ นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคามข้อที่ ๑ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

๒. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามมีระดู นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคามข้อที่ ๒ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

๓. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามมีครรภ์ นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคามข้อที่ ๓ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

๔. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามคลอดบุตร นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคามข้อที่ ๔ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

^๙ อย.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๓/๕๑.

^{๑๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

๕. อีกอย่างหนึ่ง มาตุคามบำเรอบุรุษ นี่เป็นความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคามข้อที่ ๕ ที่ มาตุคามจะได้รับ ยกเว้นบุรุษ

ภิกษุทั้งหลายความทุกข์ส่วนตัวของมาตุคาม ๕ ประการนี้ ที่มาตุคามจะได้รับ ยกเว้น บุรุษ”^{๑๑}

พุทธพจน์ดังกล่าวมานี้ ได้ตรัสถึงความทุกข์ของสตรีอย่างเข้าใจและลึกซึ้ง เป็นความทุกข์ เฉพาะของสตรีเพศที่ไม่มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นในบุรุษ เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า เรื่องราวต่างๆ ดังยกมาซึ่งเกิดขึ้นกับสตรีมีปรากฏและถูกบันทึกไว้จำนวนมากในคัมภีร์พระไตรปิฎก อันเป็นผลลัพธ์จากการอุบัติขึ้นขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การตรัสรู้ ธรรม และการเผยแผ่คำสอน ทำให้สตรีสามารถปลดปล่อยการเกิดขึ้นแห่งทุกข์ การวนเวียนอยู่ ภายใต้อาการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความเศร้าโศก ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความกลัว ความผิดหวัง การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก การประสบกับสิ่งที่ไม่รักไม่พอใจ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ การยึดมั่นถือมั่น ความหลง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนทำให้เกิดเป็นทุกข์และ ยังผลให้สรรพสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้ นอกจากนี้แล้ว การตรัสรู้ธรรมของพระ พุทธองค์ยังช่วยยับยั้งความไม่ยุติธรรมทางสังคม วรรณะ รวมไปถึงอคติและท่าทีที่มีต่อสตรี ทำให้ บทบาทของสตรีถูกยกระดับไปในทิศทางที่ดีขึ้น อีกทั้ง ยังเกิดศูนย์รวมแห่งความศรัทธาขึ้นใน พระพุทธศาสนา ส่งผลให้สตรีได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนา ทำหน้าที่หนึ่งในพุทธ บริษัทที่ดี อุปถัมภ์พระสงฆ์ ดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา และบทบาทในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ดังเหตุการณ์ที่พระพุทธรองค์ทรงเสด็จไปยังภัททิยนคร โปรดครอบครัวเมณฑกเศรษฐี คนในครอบครัว บรรลุโสดาปัตติผล รวมถึงหลานสาวคือ เด็กหญิงวิสาขา อายุ ๗ ขวบ^{๑๒} เมื่อนางวิสาขาเติบโตขึ้นถือว่าเป็นยอดอุปัฏฐายิกา เป็นอุบาสิกาคนสำคัญในพระพุทธศาสนา จนได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในฝ่ายผู้ เป็นทายิกา เป็นต้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาถึงสถานภาพ ของ สตรีในสมัยพุทธกาล เรื่องราวชีวประวัติ ภูมิหลัง ปัญหาและธรรมที่พระพุทธรองค์ใช้สอนสตรีดัง ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้เป็นข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาศึกษาและ วิเคราะห์ถึงพุทธวิธีการสอนสตรีของพระพุทธรองค์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่า พระพุทธร องค์ทรงหยิบยกธรรม และธรรมอันใด ในการสอนสตรีที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นชนชั้น วรรณะ ปัญหาที่พบเจอ ด้วยเหตุผลใดเมื่อได้ฟังธรรมแล้ว ทำให้สตรีเข้าใจความจริง เข้าใจซึ่งความ ทุกข์ และบรรลุดูธรรมได้ตามลำดับ อีกทั้ง ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสตรีในบางครั้งมักจะมี โอกาสเกิดมาควบคุมอยู่เสมอ ซึ่งเป็นที่มาของการเริ่มต้นสิ่งใหม่ที่มีใช้กันอยู่ในปัจจุบัน อาทิ การเกิดขึ้น ของผ้าอาบน้ำฝนจากสตรีชื่อนางวิสาขาเป็นผู้ริเริ่มในการถวายเป็นต้น ผู้วิจัยเชื่อว่าผลงานวิจัยในเล่มนี้ จะเป็นงานวิจัยที่ประโยชน์ เป็นกรณีศึกษาปัญหาตัวอย่าง และเป็นข้อเสนอแนะที่ดีสำหรับสตรีในรุ่น หลังต่อไปได้ในทุกโอกาส

^{๑๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๕๒/๓๑๔.

^{๑๒} ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ, ตามรอยพระพุทธกิจ ๔๕ พระพรรษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบัน บันลือธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๖๕๙.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสถานภาพของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ สถานภาพของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เน้นขอบเขตที่จะศึกษา ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาถึงสถานภาพของสตรี ธรรมที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาสำหรับสอนสตรี รวมไปถึงพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าแก่สตรี โดยเลือกสตรีที่เป็นเอตทัคคะจำนวน ๖ ท่าน ประกอบด้วย

๑) ภิกษุณีที่เป็นเอตทัคคะ ๔ องค์ ได้แก่ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี พระปณณาสกเถรี พระกสิณโคตมีเถรี และ พระภัททากัจจนาเถรี

๒) อุบาสิกาที่เป็นเอตทัคคะ ๒ ท่าน ได้แก่ นางวิสาขา และ พระนางสามาวดี

เหตุผลในการเลือกสตรีทั้ง ๖ ท่าน เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย เนื่องจาก สตรีดังกล่าวมีเรื่องราวชีวิตที่น่าสนใจ เมื่อพิจารณาถึงชีวประวัติ ภูมิหลัง มีข้อมูลที่โดดเด่น ชัดเจน ในการดำเนินงานวิจัย อีกทั้ง สตรีทั้ง ๖ ท่านยังเป็นตัวแทนของสตรีที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอันเกิดจากความรักได้ดี ไม่ว่าจะเป็นการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักที่พอใจ และมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังธรรมที่พระองค์ตรัสสอน ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก จึงเป็นที่มาของการพิจารณาเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ชีวประวัติ ภูมิหลัง สถานภาพ บทบาท ปัญหาและธรรมที่ตรัสสอนสตรี จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสตรี

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ พุทธวิธีการสอน หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอน เพื่อนำไปสู่การพ้นทุกข์ ด้วยวิธีการและเทคนิคต่างๆ

๑.๕.๒ สตรี หมายถึง สตรีที่เป็นภิกษุณีและอุบาสิกาที่ได้รับการยกย่องให้เป็น

เอตทัคคะในคัมภีร์พระไตรปิฎก จำนวนรวม ๖ ท่าน ได้แก่ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี พระปฐาจาราเถรี พระกีสาคโคตมีเถรี พระภัททากัจจนาเถรี นางวิสาขา และ พระนางสามาวดี

๑.๕.๓ ผลจากการสอน หมายถึง ความสำเร็จ การยอมรับ การเกิดความเชื่อถือและเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นเหตุเป็นผล การสื่อความหมายแห่งคำสอนและการตอบปัญหาต่าง ๆ เมื่อผู้ฟังไตร่ตรองตาม จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางกาย วาจาและใจ และทำให้เกิดผลประจักษ์ด้านความคิดและการกระทำ

๑.๕.๔ คัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่บันทึกเป็นภาษาบาลี ภาษาไทย อาทิล พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นต้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีการสอน” สรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงวางหลักทั่วไปในการสอน แบ่งออกเป็น ๓ หมวด ได้แก่ ก) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอนโดยพระพุทธองค์จะสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายไปสู่สิ่งที่รู้เห็นเข้าใจยาก ทรงสอนเนื้อหาที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้นและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป ถ้าสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็จะสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรง นอกจากนี้ พระพุทธองค์จะทรงสอนตรงเนื้อหา ตรงประเด็น สอนด้วยหลักเหตุผล พิจารณาเห็นได้ตามความเป็นจริง ให้เกิดการเรียนรู้และได้ผล และสอนในสิ่งที่มีความหมายก่อประโยชน์แก่ผู้เรียน ข) เกี่ยวกับตัวของผู้เรียน ในการสอนแต่ละครั้ง พระพุทธองค์จะทรงพิจารณาความแตกต่างของแต่ละบุคคล ด้วยจิต ๖ และบุคคล ๔ จำพวก โดยจะปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมในแต่ละบุคคล ค) เกี่ยวกับตัวการสอน พระพุทธองค์จะให้ความสำคัญกับจุดเริ่มต้น เนื่องจาก การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จได้ด้วยดี การสร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลินไม่ให้เกิดความตึงเครียด ให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง นอกจากนี้ ยังใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ใช้ภาษาที่ฟังดูแล้วสละสลวย เข้าใจได้ง่าย นอกจากนี้ การสอนของพระพุทธองค์ในแต่ละครั้ง จะดำเนินไปตามเป้าหมาย ก็ด้วยลีลาการสอนในแบบต่าง ๆ ได้แก่ แบบสันตัสสนา เป็นการอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา แบบสมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตาม จนยอมรับและนำไปปฏิบัติ แบบสมุตเตชนา เร้าใจให้แก่วรรณ บังเกิดกำลังใจ ปลุกใจให้มีอุตสาหะ และแบบสัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มข้น ร่าเริง เบิกบาน ฟังแล้วไม่เบื่อ^{๑๓}

๒) แสง จันทร์งาม ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า” สรุปได้ว่า พระพุทธองค์ทรงเลือกสอนบุคคลด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน โดยพระองค์จะทรงพิจารณาถึงจิตของบุคคล ตามภูมิชั้นของสติปัญญา และภูมิหลังของบุคคล โดยใช้สื่อภาษาใน

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๓๓-๕๑.

การสอน ง่ายยากไปตามฐานภาษาของผู้ฟัง พร้อมทั้งจะยกตัวอย่างของเรื่องราวและที่มาเกี่ยวกับวิธีการสอนและวิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จะปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกบางส่วนและพระสูตรต้นตอปิฎก^{๑๔}

๓) **สง่า หล่อสำราญ** ได้กล่าวถึงนางวิสาขาไว้ในหนังสือ “เรื่องมหาสาวิกาสัมัยพุทธกาล” สรุปได้ว่า ไม่ว่าสตรีในสมัยพุทธกาลหรือในสมัยปัจจุบัน ถือได้ว่ามีบทบาทที่เท่าเทียมกับบุรุษในการนับถือพระพุทธศาสนา ในการบำเพ็ญกุศลบุญ ตลอดจนถึงการปฏิบัติธรรม ดังนั้น เมื่อสตรีมีบทบาทเท่าเทียมกับบุรุษ สตรีจึงมีโอกาสในการบรรลุธรรมได้ด้วยความรู้ความสามารถที่แต่ละคนปฏิบัติมา โดยไม่มีข้อจำกัดของเรื่องเพศอีกต่อไป ยกตัวอย่าง ของนางวิสาขาที่บรรลุโสดาบันตั้งแต่ ๗ ขวบ พร้อมกับเพื่อนสตรีอีกจำนวน ๕๐๐ นาง หลังจากไปต้อนรับพระพุทธองค์ ซึ่งมาแสดงธรรมให้กับครอบครัวเมณฑกเศรษฐี ส่งผลให้คนในครอบครัวบรรลุโสดาปัตติผล ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เด็กหญิงวิสาขาจึงเป็นพุทธสาวิกาคณสำคัญในพระพุทธศาสนา^{๑๕}

๔) **รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์** ได้กล่าวถึงบทบาทสตรีไว้ในหนังสือ “มาตสตรีในพระพุทธศาสนา” ว่า พระพุทธศาสนาได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญขึ้นในปรากฏการณ์ทางจิต นั่นก็คือ การยอมรับว่า การหลุดพ้นทางจิตนั้นเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการจัดของเขตทางเพศ ความจริงซึ่งศาสนาในสมัยผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงาน ผู้หญิงหม้ายหรือผู้หญิงที่มีแต่บุตร มิได้เป็นสิ่งที่น่าอับอายของสังคม ในทางตรงกันข้ามกัน ผู้หญิงพวกนี้มีความเคารพในตนเองและไม่ตกเป็นครหาและรังเกียจของสังคมอีกต่อไป พระพุทธศาสนาทำให้ศาสนาเป็นอิสระจากค่านิยมอันผิดเพี้ยนของสังคมและจารีตประเพณียอมรับให้มีสตรีเข้ามาบวชได้ จากวรรณะและอาชีพต่างๆ กันได้พากันเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา โดยไม่มีข้อจำกัด ศาสนามิใช่สิทธิโดยสายเลือด หรือโดยวรรณะของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ในเถรคณา เราจะพบเรื่องราวของพระภิกษุณีซึ่งมาจากอาชีพและวรรณะต่าง ๆ ตั้งแต่พระราชาขึ้นไปจนแม้กระทั่งหญิงงามเมือง แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในภิกษุณีสงฆ์แล้ว ผู้หญิงเหล่านี้ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า พวกเธอสามารถเข้าถึงความรู้ได้ทัดเทียมเสมอกันกับพระภิกษุสงฆ์เช่นกัน^{๑๖} อีกทั้งได้กล่าวถึงสตรีไว้ในหนังสือ “ตอบคำถามเรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา” ว่าผู้หญิงพึงปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นสาวิกาของพระพุทธเจ้า เนื่องจาก พระพุทธศาสนาน่าจะเจริญยั่งยืนหรือเสื่อมไปนั้น ขึ้นอยู่กับบริษัททั้ง ๔ อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ปัจจุบันเวลามีปัญหาทางศาสนา มักจะกล่าวโทษพระสงฆ์ ซึ่งแท้จริงแล้ว ภิกษุสงฆ์ก็เป็นเพียงพุทธบริษัทหนึ่ง ผู้หญิงก็เป็นอีกพุทธบริษัทหนึ่งที่จะต้องรับผิดชอบต่อพระศาสนาเช่นกัน พุทธบริษัททั้ง ๔ นั้น ประการแรกต้องมีความเข้าใจในพระธรรมอย่างชัดเจน ประการที่สองน้อมนำเอาไปปฏิบัติ ประการที่สาม หากมีผู้ไม่

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน แสง จันทร์งาม, **วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : กมลการ, ๒๕๒๖), หน้า ๖๐-๗๐.

^{๑๕}ดูรายละเอียดใน สง่า หล่อสำราญ, **มหาสาวิกาสัมัยพุทธกาล**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

^{๑๖}ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **มาตสตรีในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สารมวลชนจำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๒๑.

เข้าใจในพระธรรมพุทธรบรุษที่สามารภแก้ต่างได้ ดังนั้นในฐานะที่เป็นสาวิกาของพระพุทธเจ้า ผู้หญิงจึงควรปฏิบัติตามเงื่อนไขในการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประดิษฐานพระศาสนาไว้ทั้งสามข้อนี้^{๑๗}

๕) **เสถียรพงษ์ วรรณปก** ได้กล่าวถึงพุทธรบรุษวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธรบรุษวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก” สรุปได้ว่า ผู้ถามปัญหาอาจตั้งถามด้วยจุดประสงค์หลายอย่าง บางคนถามเพื่อต้องการคำตอบในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิว่าคนตอบจะรู้และสามารถตอบได้หรือไม่ บางคนถามเพื่อข่มให้ผู้ตอบอับอาย บางคนถามเพื่อเปรียบเทียบกับความเชื่อหรือคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระพุทธองค์ตรัสรู้ว่าการตอบปัญหาใดๆ ต้องดูลักษณะของปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม ตามการจำแนกประเภทของปัญหาไว้ ๔ ประการ คือ ๑. ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ต้องตอบแบบตายตัว ไม่มีเงื่อนไข (เอภังสพยากรณียปัญหา) ๒. ปัญหาบางอย่างต้องย้อนถามก่อนจึงตอบ (ปฏิจจกพยากรณียปัญหา) ไม่ด่วนตอบทันทีทันใด เพราะอาจผิดพลาดได้ พึงย้อนถามว่าคำถามที่ถามต้องการคำตอบในแง่ใด ๓. ปัญหาบางอย่างต้องแยกคำตอบ (วิภังชพยากรณียปัญหา) คำถามที่ไม่ชัดเจน ไม่พึงด่วนตอบ เพราะมีโอกาสผิดพลาดต้องแยกตอบเป็นเรื่อง ๆ ที่ละประเด็น ๆ ไป และ ๔. ปัญหาบางอย่างต้องตัดบท ไม่ตอบ (ฐปนียปัญหาหรืออพยกตปัญหา) มีบางประเด็นที่ตอบไปอาจจะไม่เกิดประโยชน์ ตัดบทเสียน่าจะดีกว่า โดยเฉพาะปัญหาที่ชวนให้ทะเลาะหรือปัญหาที่ตอบแล้วก็ไม่ทำให้ดีขึ้น^{๑๘}

๖) **พระดุษฎี เมธงกูโร** ได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมของสตรีไว้ในหนังสือ “ผู้หญิงกับการปฏิบัติธรรม” สรุปได้ว่า สตรีนั้นถือได้ว่าเป็นเพศที่มีสติ ทั้งมีสติในการนุ่งห่ม การลุกนั่ง การยืน การนอน การเดิน การกิน การพูด มีสติอยู่ตลอดเวลาจึงจัดเป็นหญิงงาม การมีสตินั้นจะทำให้ชีวิตสามารถพัฒนาได้ครบทั้ง ๔ อย่าง ทั้งกาย ศีล จิต และปัญญา ดังนั้นในการปฏิบัติธรรมไม่ว่าจะเป็นเพศบุรุษหรือเพศสตรี มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ลดความเห็นแก่ตัว ลดทิฐิมานะ การเป็นหญิงหรือเป็นชายนั้นต้องมันหมายให้ถูก ต้องรู้จักในหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้อง ชายและหญิงต่างกันเพียงสรีระทางกายเท่านั้น หากแต่จิตใจก็มีกิเลสและความทุกข์เหมือนกัน มีโอกาสได้เข้าถึงพระสัทธรรมถึงพระนิพพานเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน^{๑๙}

๗) **พระศรีปริยัติโมลี และคณะ** ได้กล่าวถึงสตรีในพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ “สตรีในพระพุทธศาสนา” สรุปได้ว่า สถานภาพของสตรีในสังคมอินเดียก่อนและหลังพุทธกาล คือ สังคมพราหมณ์และฮินดู ในแต่ละยุคนั้นกล่าวคือ ยุคของพระเวท สตรีถูกกีดกันในเรื่องของการศึกษา การประกอบพิธีกรรม ยุคอุปัชฌาย์ สตรีเริ่มมีบทบาทในการเรียนและออกบวช และในยุคคัมภีร์ธรรมศาสตร์ สตรีไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ ไม่มีสิทธิในการประกอบพิธีกรรม เพราะสตรีจัดเป็นเพศที่ไม่น่าไว้วางใจ เป็นเพศที่ล่อลวงชาย และไม่สามารถดูแลตนเองได้ ต้องมีบุรุษคอยคุ้มกันอยู่ตลอดเวลา

^{๑๗} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ตอบคำถามเรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน เสถียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธรบรุษวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : สภาเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน พระดุษฎี เมธงกูโร, **ผู้หญิงกับการปฏิบัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙-๓๑.

อีกทั้งยังไม่มีโอกาสในการรับมรดก หรือสมบัติแม้ของตนเอง แต่ครั้งเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระนางมหาปชาบดีโคตมี และเจ้าหญิงแห่งศากยวงศ์เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี ก็ถือว่าเป็นการยกฐานะสตรีให้เทียบเคียงได้กับบุรุษ หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีโอกาสในการศึกษา ปฏิบัติธรรม ปกป้องพระศาสนา และสามารถบรรลุธรรมได้ ในทางพระพุทธศาสนานั้น บุรุษและสตรีมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปตามธรรมชาติ อาทิ สตรีมีบทบาทและหน้าที่ในการเป็นภรรยาและมารดา ในขณะที่บุรุษมีบทบาทและหน้าที่ในการเป็นสามีและบิดาที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม บุรุษและสตรีสามารถทำคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ประเทศชาติได้เท่าเทียมกัน^{๒๐}

๔) **บรรจบ บรรณรุจิ** ได้กล่าวถึงภิกษุณีในพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ “ภิกษุณี พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล” สรุปได้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมทรงได้พระภิกษุเป็นสาวกกลุ่มแรก คือ กลุ่มปัญจวัคคีย์ ทั้ง ๕ โดยทรงแสดงธรรมให้ได้ถึงบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ด้วยระยะเวลา ๒ เดือนเต็ม จากนั้นพระพุทธองค์ได้แสดงธรรมโปรดท่านอื่น ๆ ให้ได้บรรลุถึงอรหันตผล อาทิ พระยสะ กลุ่มพระภิกษุวัคคีย์ ๓๐ รูป ชฎิล ๓ พันอง และพระบริวารอีก ๑,๐๐๐ รูป พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และพระบริวารอีก ๒๕๐ รูป จนเกิดเป็นภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่อล่วงเข้าพรรษาที่ ๕ ก่อนย่างเข้าพรรษาที่ ๖ จึงได้ทรงภิกษุณีรูปแรกเป็นพุทธสาวิกา คือ พระนางมหาปชาบดีโคตมี รวมทั้งเจ้าหญิงแห่งศากยวงศ์ติดตามมา จนเป็นจุดเริ่มต้นที่ส่งผลให้สตรีจำนวนมากเริ่มออกบวชเป็นภิกษุณีตามจนกระทั่งกลายเป็นหมู่ภิกษุณีสงฆ์กลุ่มใหญ่^{๒๑}

๕) **เรื่องอุไร กุศลาสัย** ได้กล่าวถึงสตรีในพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ “สตรีในวรรณคดีพระพุทธศาสนา” สรุปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างสถานภาพและบทบาทของสตรีก่อนและช่วงพุทธกาลนั้น เริ่มจากการศึกษาเรื่องแต่งงาน การศึกษา การประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นหญิงทาสี หญิงพ่อนรำ หญิงงามเมือง และบทบาทของสตรีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้เห็นภาพความต่างได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะประเด็นเรื่องพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลที่อยู่เหนือจิตใจของสตรีเพศ โดยปรากฏสตรีผู้มีชื่อเสียงจำนวนมากที่มีความเกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา อาทิ นางวิสาขาสตรีผู้บำเพ็ญทานบารมีมากมายสูงส่งที่สุด นางขุตขุตตรา นางกำนัลของพระนางสามาวดีผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วมาสอนต่อ นางอภิสุภันธา สตรีรูปงาม ผู้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสังขารนางเซนต์ บุตรสาวตระกูลศักดินา เผ่าลิจฉวี เมืองเวสาลี ผู้มีความฝักใฝ่ในธรรมของพระพุทธเจ้า นางอโกลมา หญิงยากจนซื่อใจ ไม่มีอะไรจะถวายพระพุทธเจ้า มีเพียงข้าวเก่า ๆ จึงได้ถวายด้วยเจตนาที่ดี นางโรหิณี น้องสาวของพระอนิรุทธะ ป่วยเป็นโรคเรื้อนรักษาเท่าใดก็ไม่หาย สุดท้ายหายเพราะสร้างศาลาถวายภิกษุสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งนอกเหนือจากนี้ ก็มีเรื่องราวสตรีท่านอื่นที่น่าสนใจ ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา^{๒๒}

^{๒๐}ดูรายละเอียดใน พระศรีปริยัติโมลี และคณะ, **สตรีในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓.

^{๒๑}ดูรายละเอียดใน บรรจบ บรรณรุจิ, **ภิกษุณี : พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๒๒}เรื่องอุไร กุศลาสัย, **สตรีในวรรณคดีพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๕-๑๓๗.

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) พระฉลวย อุตตโม ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “วิเคราะห์วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยสรุปว่า การตอบปัญหาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงยึดหลักปฏิบัติ ๓ ประการ คือ (๑) หลักปัญญา คือ หลักเป้าหมายของพระองค์ที่มุ่งเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้ถาม (๒) หลักเมตตา คือ หลักท่าทีหรือปฏิสัมพันธ์ของพระองค์ ที่พระองค์ปฏิบัติต่อผู้ถาม ด้วยท่าทีที่เป็นกัลยาณมิตรอย่างสม่ำเสมอ ไม่แยกชนชั้นวรรณะ และ (๓) หลักอุบายโกศล คือ หลักศิลปะหรือวิธีการนำผู้ถามเข้าสู่หลักเป้าหมาย คือ เกิดองค์ความรู้ที่เป็นปัญญา โดยหลักการทั้งสามนี้พระองค์ทรงใช้สัมพันธ์กันเสมอ นอกจากนั้นยังพบว่า การตรัสตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง มีลักษณะโดดเด่น ๔ ลักษณะ คือ (๑) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ คือ เปิดโอกาสให้อิสราภาพทางปัญญาแก่ผู้ซักถาม (๒) ตอบแบบสายกลาง คือ ตรัสตอบตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริงและสอดคล้องกับสถานะของกฎธรรมชาติ (๓) มุ่งการนำสู่หลักปฏิบัติ คือ ทรงมุ่งให้สาระแก่นธรรมนำสู่การปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้ซักถาม และ (๔) ไม่มุ่งเอาแพ้เอาชนะทางทฤษฎี คือ ไม่มุ่งเอาใจว่าทะเลาะกันคู่สนทนาโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ที่คู่สนทนาจะได้รับ หากจะมีการโต้แย้ง ก็โต้แย้งด้วยเหตุผลเพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดปัญญา^{๒๓}

๒) ดร.ประพันธ์ ศุภสรและคณะ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การใช้เหตุผลในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในพระไตรปิฎกมีคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเกี่ยวกับการใช้เหตุผลและคำสอนที่มีความเป็นเหตุเป็นผลปรากฏอยู่ กล่าวคือ ในพระวินัยปิฎกมีการใช้เหตุผลแบบอุปมาอุปไมย การใช้เหตุผลในการขออนุญาตให้สตรีนอกบวช ในพระสุตตันตปิฎกมีการใช้เหตุผลในหลายลักษณะ เช่น การแสดงธรรมตามแนววิธี ๔ ในลักษณะการอธิบายเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ ทุกข์เป็นผล สมุทัยเป็นเหตุ นิโรธเป็นผล มรรคเป็นเหตุ ส่วนในพระอภิธรรมปิฎก มีการใช้เหตุผลในลักษณะรูปแบบกระบวนการตอบปัญหาและยืนยันคำสอนของพระพุทธศาสนาไว้แบบดั้งเดิม ดังนั้น ในพระไตรปิฎกนั้นนักวิชาการทางพระพุทธศาสนายอมรับกันว่าเป็นคัมภีร์แสดงการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน โดยสรุปลักษณะของการใช้เหตุผล มี ๗ ลักษณะ ดังนี้ ๑) การใช้เหตุผลแบบจำแนกนามรูปจากจุดเล็กขยายไปสู่จุดใหญ่และจากจุดใหญ่สู่จุดเล็ก ๒) การใช้เหตุผลในเชิงเปรียบเทียบ ๓) การใช้เหตุผลแบบอนุมานตนเองกับผู้อื่น ๔) การใช้เหตุผลแบบสมมติภาพเหตุการณ์ ๕) การใช้เหตุผลแบบขยายธรรมวิจิตร หรือเทศนาวิจิตร ๖) การใช้เหตุผลแบบกลับความหมายของคำ จากคำที่มีความหมายเชิงลบให้เป็นเชิงบวก ๗) การใช้เหตุผลแบบกระบวนการโดยเป้าหมายของการใช้เหตุผลของพระองค์ มี ๕ อย่างคือ การได้หลักคิดและบรรลุธรรมสูงสุด การได้ความรู้และแนวทางในการปฏิบัติ การเข้าใจหลักธรรมตามแนวพุทธ การลดมานะทิฐิ และความเข้าใจกันระหว่างศาสนา โดยผลที่เกิดจากการใช้เหตุผลเกิดกับพุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เกิดปัญญา รู้แจ้งเห็นความจริง ไม่เคลือบแคลงสงสัยในพระรัตนตรัย^{๒๔}

^{๒๓} พระฉลวย อุตตโม (กำแพงนิล), “วิเคราะห์วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๐๓-๓๑๔.

^{๒๔} ดูรายละเอียดใน ดร.ประพันธ์ ศุภสรและทีมงาน, “การใช้เหตุผลในพระไตรปิฎก”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๖.

๓) แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยสรุปว่า ตามจารีตประเพณีของสังคมอินเดียที่มีต่อสตรีในสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาล สตรีมีความสำคัญเฉพาะในการดูแลปรนนิบัติสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น หลังจากพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น สตรีได้ถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นโอกาสแสดงคุณค่าและปัญญาของตนเองออกมา โดยพากันออกจากเรือนบวชเป็นภิกษุณี แต่อย่างไรก็ตามในสังคมพุทธศาสนา สตรีก็ยังคงมีสถานภาพบางประการที่อาจพิจารณาว่าด้อยกว่าชาย พิจารณาจากบทบัญญัติที่ต้องปฏิบัติภายใต้ครุธรรม ๘ ประการ และเนื้อหาสิกขาบทบางข้อ ในภาพรวมแล้วภิกษุณีต้องอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ด้วยเหตุผลเชิงกายภาพ ไม่ใช่เพราะเหตุผลด้านสติปัญญา^{๒๕}

๔) พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์โงน) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยสรุปออกเป็น ๒ ด้าน คือ ๑. ด้านทางสังคม นางวิสาขามีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับบุคคลระดับต่าง ๆ มากมาย ๒. ฐานะ คือ ก) ฐานะทางครอบครัว นางวิสาขาเกิดในตระกูลเศรษฐี เป็นคนที่เพียบพร้อมทุกอย่างทั้งในด้านโภคทรัพย์และสติปัญญาเฉลียวฉลาดตั้งแต่เยาว์วัย และยังเป็นที่รักใคร่ของปู่ย่าพ่อแม่ตลอดจนข้าทาสบริวาร นอกจากนั้นยังได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนสำเร็จเป็นพระโสดาบันตั้งแต่เยาว์วัย ข) ฐานะทางสังคม นางเป็นคนดี มีความประพฤติชอบทั้งกายวาจาและใจ รู้จักการวางตนให้เหมาะสมในการเข้าสมาคมนั้น ๆ อีกประการหนึ่ง นางได้ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นว่า ก่อนที่จะแนะนำให้ผู้อื่นบริจาคตาน ตนเองก็บริจาคตานเป็นตัวอย่าง หรือใครต้องการให้นางช่วยเหลืออะไรก็ช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ ๒.ด้านเป็นพุทธศาสนิกชน นางวิสาขาเป็นอุบาสิกาที่ใส่ใจในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งอุปโภคบริโภคที่ควรแก่สมณะ เช่น ถวายข้าวยาคุ วัตถุพวาราม ยารักษาโรค ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ดังนั้น หญิงทั้งหลายไม่ว่าในปัจจุบันหรืออนาคต ควรจะได้นำเอาคุณธรรมบางประการของนางมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น หลักของการอยู่ครองเรือนที่นางวิสาขาเคยปฏิบัติต่อครอบครัวและสังคม ตลอดจนการเป็นอุบาสิกาที่ยึดมั่นในพระรัตนตรัย ซึ่งจะเห็นได้จากการปฏิบัติตนต่อพระพุทธศาสนา^{๒๖}

๕) นางปาริชาติ นนทกานันท์ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา” โดยสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการช่วยยกระดับสถานภาพสตรีในฐานะต่างๆ ให้สูงขึ้น โดยสถานภาพสตรีทางด้านสังคม ได้รับการยกย่องนับถือและให้เกียรติมากขึ้น เช่น สตรีในฐานะภรรยา กล่าวคือ เป็นผู้มีความสามารถในการจัดการบ้านเรือน เป็นผู้อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข คอยเคียงบ่าเคียงไหล่ร่วมกับสามี รวมทั้ง พระพุทธศาสนาเปิดกว้างยอมรับในสถานภาพของสตรี โดยสตรี

^{๒๕}แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, “การศึกษาปัญหาเรื่องการเสื่อมสูญของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^{๒๖}พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์โงน), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

สามารถบรรลุธรรม อันประกอบด้วยมรรค ผล นิพพาน และยังสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่พระพุทธรูปศาสนา^{๒๗}

๖) พระมหานิพนธ์ อหิสโก (ทองดินนอก) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา” โดยสรุปว่า สถานภาพของสตรีในสังคมพหุวัฒนธรรมสมัยพุทธกาล ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการครอบงำของพราหมณ์ สตรีจึงมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าบุรุษ ในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา จำแนกสตรีออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ สตรีผู้เป็นชาวบ้าน สตรีผู้ทำงานหาเลี้ยงชีพ สตรีผู้เป็นพุทธสาวิกา สตรีผู้เป็นพุทธสาวิกาของศาสนาอื่น และสตรีผู้เป็นชัตติยานี ในทัศนะของพระพุทธรูปศาสนา สตรีได้รับการยกย่อง เช่น สตรีผู้เป็นมารดาเป็นบุคคลที่บุตรจะต้องสำนึกในบุญคุณและตอบแทนบุญคุณ สตรีผู้เป็นภรรยาอยู่ในฐานะคู่ครองของสามี ไม่ใช่เป็นเพียงสมบัติของสามี สตรีผู้เป็นทาสี โสเภณีหรือหญิงเฝ้าสุสานก็ต้องได้รับยกย่องตามหน้าที่ แม้เป็นพนักงานเพื่อแลกกับรายได้ สตรีผู้เป็นพุทธสาวิกา และชัตติยานีได้รับความเคารพศรัทธาจากสังคม เนื่องจากเป็นผู้ช่วยแก้ปัญหา ส่วนสตรีที่เป็นสาวิกานอกศาสนา มีบทบาทไม่ดีกับพระพุทธรูปศาสนา เพราะถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือในการทำลายพระพุทธรูปศาสนา นอกจากนี้ ค่านิยมในสังคมที่มีต่อสตรีสรุปได้ว่าสตรีมีความสำคัญต่อสังคม สามารถทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย สังคมควรให้การยกย่องและให้ความสำคัญแก่สตรีในทุกบทบาท^{๒๘}

๗) นางสาวภิญญาตา จริศรี ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของมานพ ๑๖ คน” โดยสรุปได้ว่า วิธีการถามและตอบปัญหาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทนั้น รูปแบบ ขั้นตอนและการตอบปัญหา ๔ แบบ ได้แก่ การตอบสั้นไม่ซ้ำซ้อน แบบย้อนถามกลับแบบแยกประเด็น และแบบไม่ตรัสตอบ ซึ่งโดยหลักการแล้วพระพุทธรูปทรงใช้หลักปัญญา หลักเมตตาและหลักอุบายโกศล และลักษณะเด่นในการตอบปัญหา ๔ อย่าง คือ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ตอบแบบสายกลาง มุ่งการนำสู่หลักปฏิบัติ และไม่มุ่งเอาแพ้เอาชนะทางทฤษฎี โดยเนื้อหาปัญหา วิธีการถามตอบของมานพ ๑๖ คน สรุปได้ว่า ๑. เนื้อหาปัญหาของมานพที่ทูลถามเป็นการถามเพื่อจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ เพื่อต้องการทราบเรื่องอริยสัจและธรรมที่ทำให้วิชาตกไป ๒. วิธีการถามปัญหาและเป้าหมายการถาม เป็นการถามเพื่อให้ชัดเจนในสิ่งที่ไม่เคยเห็น เป็นการถามเพื่อเทียบเคียงในสิ่งที่เคยเห็นแล้ว เป็นการถามเพื่อตัดความสงสัย เป็นการถามเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น ๓. พุทธวิธีการตอบปัญหา พระพุทธรูปใช้วิธีการตอบปัญหา ๔ อย่าง โดยเป็นการตรัสตอบแบบสั้น

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน นางปาริชาติ นนทกานันท์, “แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า จ-ฉ.

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน พระมหานิพนธ์ อหิสโก (ทองดินนอก), “การศึกษาวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑-๒.

ไม่ซับซ้อน หรือเอ็กซายากรณ์ และการตรัสตอบแบบแยกแยะประเด็นหรือเรียกว่า วิรัชขพยากรณ์ ๔.ผลลัพธ์ของการตอบปัญหา ส่งผลให้มานพทั้ง ๑๖ พร้อมศิษย์บริวาร บรรลุเป็นพระอรหันต์^{๒๙}

๔) **มนตรี สืบดวง** ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “แนวพินิจเชิงสตรีนิยมว่าด้วยผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย” ผลการวิจัยสรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงให้โอกาสกับสตรีเป็นอย่างมากทั้งในฐานะของอุบาสิกา และฐานะนักบวช พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้สตรีได้ปฏิบัติธรรมและบรรลุธรรมได้เทียบเท่ากับบุรุษ มีปรากฏตัวอย่างของสตรีหลายท่านทั้งที่เป็นอุบาสิกาและนักบวชที่สามารถแสดงบทบาทของตนเองในด้านศาสนาในอย่างเป็นที่ประจักษ์ แต่อย่างไรก็ตาม สตรีในสมัยพุทธกาลก็ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากขัดกับบริบททางสังคมอินเดียในขณะนั้น ยกตัวอย่างเช่น การที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุกับพระภิกษุณีให้ร่วมกันตามลำดับพรรษา หรือห้ามไม่ให้พระภิกษุณีสอนธรรมแก่พระภิกษุ แต่ให้พระภิกษุเท่านั้นสอนพระภิกษุณีได้ข้อห้ามต่างๆ เป็นต้น ก็เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมอินเดียในตอนนั้น เนื่องจากสตรีถูกกดขี่จากสังคมของพราหมณ์เป็นอย่างมาก สตรีถูกกีดกันไม่ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้พวกเธอไม่มีความรู้ในเรื่องต่างๆ แต่สิ่งที่สตรียุคนี้ควรทำอย่างมากก็คือ การดูแลสามี ปรนนิบัติสามี และครอบครัวของสามี ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คำสอนบางอย่างในพระพุทธศาสนาต้องอนุโลมและปรับให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมอินเดียสมัยนั้น^{๓๐}

๕) **นิธิยา เสนิงค์ ณ อยุธยา** ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยสรุปว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์นั้น แท้จริงแล้วพระพุทธองค์ไม่ได้ทรงตรัสโดยมีนัยว่าสตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ มลทินของภิกษุในการปฏิบัติพรหมจรรย์โดยแท้จริงแล้วคือกิเลสภายในจิตใจของบุคคลนั้น ๆ ข้อปฏิบัติต่างๆ เพื่อการประพฤติพรหมจรรย์ให้ตั้งมั่น จึงไม่ได้เพียงแค่การหลีกเลี่ยงไม่ยุ่งเกี่ยวกับสตรีเท่านั้น แต่ที่สำคัญ คือ ภิกษุต้องปฏิบัติและพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความสำรวมระมัดระวังจากภายใน คือ อารมณ์ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่เกี่ยวกับเพศ เมื่อมากระทบอินทรีย์ ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ทำให้เกิดผัสสะ อันเป็นปัจจัยให้เกิดกามราคะ เมื่อบริบททางสังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป เรื่องเพศเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน ดังนั้น ภิกษุควรศึกษาและปฏิบัติตามกรอบของพระวินัยซึ่งเปรียบเสมือนกำแพงป้องกันการล่วงพรหมจรรย์ ส่วนสตรีควรศึกษาหาความรู้ในเรื่องศาสนาเมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับภิกษุจะได้วางตัวได้อย่างเหมาะสม ป้องกันการถูกตีเตียนจากสังคมและเพิ่มคุณค่าให้กับความเป็นสตรี^{๓๑}

^{๒๙} ดูรายละเอียดใน นางสาวภิญญา จรัสศรี, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของมานพ ๑๖ คน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๘-๑๓๐.

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน มนตรี สืบดวง, “แนวพินิจเชิงสตรีนิยมว่าด้วยผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

^{๓๑} นธิยา เสนิงค์ ณ อยุธยา, “การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๗๓.

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า การใช้หลักเหตุผลในการสอนของพระพุทธเจ้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสตรี พบว่างานวิจัยได้มีการกล่าวถึงเรื่องพุทธวิธีการสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ในองค์รวม รวมทั้งพุทธวิธีการตอบปัญหาของมานพทั้ง ๑๖ คน ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสตรี มีเพียงการวิเคราะห์ถึงบทบาทและสถานภาพเท่านั้น ยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์เจาะลึกจนถึงพุทธวิธีที่พระพุทธองค์ที่ทรงใช้สอนสตรีตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร พระพุทธองค์ทรงเลือกใช้วิธีการสอนสตรีแบบใด กับใคร อย่างไร และทำไมถึงสอนโดยใช้วิธีการที่แตกต่างกัน เป็นคำถามที่ชวนค้นหาคำตอบว่า ทำไมสตรีเหล่านั้นจึงได้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และนำเอาธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนมาปรับใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตสามารถดับทุกข์ที่ตนเผชิญอยู่ไปได้ อีกทั้ง ยังส่งผลให้สตรีเหล่านั้นบรรลุธรรมและได้รับยกย่องให้เป็นเอตทัคคะในที่สุดจึงเป็นเหตุผลของการทำงานวิจัยในครั้งนี้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร Documentary Research โดยจะศึกษา จากคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ และคัมภีร์ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส หนังสือตำรา วารสาร เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

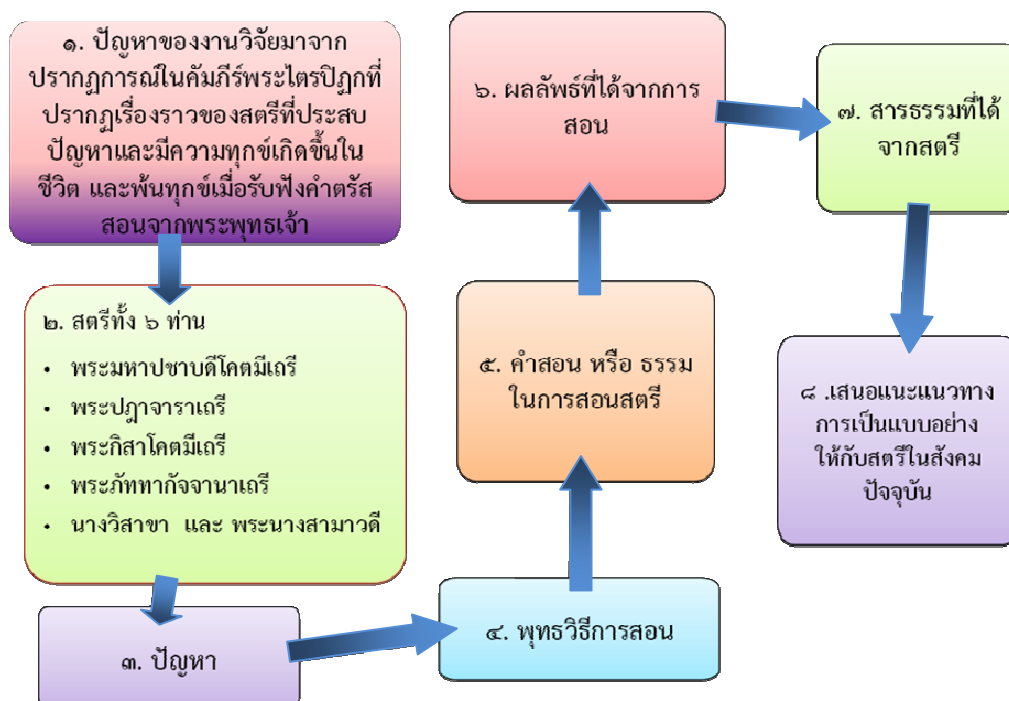
๑.๗.๑ การวิจัยในบทที่ ๒ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาถึงสถานภาพของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยจะศึกษาสถานภาพของสตรีในสมัยก่อนและช่วงพุทธกาล เพื่อให้เห็นถึงสถานภาพ บทบาท เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญว่าการที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นทำให้สถานภาพของสตรีเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

๑.๗.๒ การวิจัยในบทที่ ๓ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาพุทธวิธีการสอน คำสอนและธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนจนเป็นเหตุให้สตรีพ้นจากความทุกข์ จนกระทั่งบรรลุธรรม โดยในบทนี้จะเริ่มจากการศึกษาพุทธวิธีการสอน ลีลาการสอนในแบบต่าง ๆ ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนสตรี รวมถึงเรื่องราวชีวิต ภูมิหลังส่วนที่เป็นอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ปัญหาในชีวิต จนกระทั่งได้รับฟังคำตรัสสอนจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑.๗.๓ การวิจัยในบทที่ ๔ ผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลของวัตถุประสงค์ในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ มาทำการวิเคราะห์ปัญหาของสตรีผนวกกับพุทธวิธีการสอน จำแนกธรรมตามปัญหา เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับสตรีในสังคมปัจจุบัน

๑.๗.๔ การวิจัยในบทที่ ๕ ผู้วิจัยจะดำเนินการสรุปผลการวิจัย และนำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบสถานภาพของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบการวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา